

V R T E C

Časopis s podobami za slovensko mladino s prilogo „Angelček“.

Štev. 9.

V Ljubljani, dne 1. septembra 1913.

Leto 43.

Potnik.

Od kod si potnik ti doma? —
»Iz daljnega sem kraja,
kjer raste vinska kapljica,
kjer vihra ne razsaja.«

In kam hitiš, takó še mlad? —
»Nazaj čez morje širo,
očetov dom bi videl rad —
doma živi se mirno . . .«

Domov prišel je potnik spet,
veselo je zavriskal:
»Najlepši je moj rojstni krov,
kar sem selišč obiskal!«

Franjo Lovšin.

Pismo.

Mamica moja, mamica zlata,
tam za zeleno goro,
da bi ti znala, kakó je meni
sinku v tujini hudo!

Ali si šla že kedaj ti v tujino
s polj in trat naših zelenih?
Ali si, mamica, šla že kedaj
po potih tujine ledenih?

Mamica moja, moli, o moli,
da solnce ogreje stezé,
a moli še bolj, a moli še bolj,
da meni posije v srcé!

Cvetko Gorjančev.

Ko je bil ded še mlad . . .

Cvetko Slavin.

II.

Ke nekaj je bilo žal Matevžu. Bolelo ga je to, in v zadnjem času je vedno premišljeval o tem tam gori na strmih Rebrih. Rad bi bil namreč Matevž star najmanj osemnajst let. Pa čemu in zakaj? Ej, vedel je to Matevž dobro, ker drugače bi ga ne bilo bolelo, da je še tako mlad in majhen. Vojska je razsajala takrat po širnem svetu in vsepovsod se je govorilo, da se slabo godi presvetlemu cesarju tam na Dunaju. Prevzetni in brezbožni Francozi so pridrli v lepo domovino in so požigali in morili z ognjem in mečem. Zaman se jim je postavil presvetli cesar v bran. Bil je preslab in potreboval je mladih in čvrstih junakov, ki bi se postavili nasilnim in brezbožnim ljudem po robu. Dasi so prihajali k njemu noč in dan čili brambovci, vendar ni pomagalo nič, ker Francozov je bilo kakor listja in trave. Premagali so presvetlega cesarja in so se usuli kakor kobilice po širni domovini.

»Tudi k nam pridejo,« so potožili nekega večera oče in so vzdihnili žalostno: »Tudi k nam pridejo. Vse nam poberejo in nas podavijo potem.«

Tako so govorili oče, in takrat je bilo Matevžu hudo, da ni star vsaj osemnajst let. Ej, k presvetlemu cesarju bi šel, pa bi ga branil pred brezbožnimi tujci. Krepko bi vihtel bridko sabljico, da bi padel pod vsakim mahljajem po en Francoz. V najgostejših trumah bi prodiral naprej, da bi se poznala za njim cela kopa pobitih sovražnikov. Na desno in na levo bi sekal tako dolgo, dokler ne bi padel zadnji sovražnik. In rešen bi bil presvetli cesar in rešena bi bila domovina.

Ah, kaj — ko se pa ne more zgoditi kaj takega! Premajhen je še Matevž in preslab, in Bog vé, če bi mogel nositi težko puško? Bog vé, če bi zmožgel telečnjak na hrbtu in če bi mogel korakati ves dan črez hribe in doline?

Zato je bil pa Matevž žalosten in hudo mu je bilo, da je še tako majhen. Na strmih Rebrih je sedel na visokem kamnu in gledal otožno v dolino. Hrepenel je v sinje daljave, kjer plava čez širne planjave dim in pokajo puške in grmé topovi. Za presvetlega cesarja bi bil rad preлил svojo mlado kri; a ni mu bilo možno, ker je bil še premlad in premajhen.

Nekega dne je pa šla od ust do ust novica, da prihajajo v dolino Francozi. Popolnoma so premagali cesarja, in cesar jim je moral odstopiti ves zažorski kraj. Prestrašili so se ljudje te novice in zbegani so hodili okrog. Pride sovražnik, vse jim pobere in jih morda še pobije. Cerkev jim zažge, da se ne bodo mogli več zatekati v sili in potrebi pred Tolažnika. Hudi dnovi pridejo, lakota in bolezn. Nikogar ne bodo imeli, ki bi jih tolažil in hrabil. Kakor izgubljene ovčice bodo in brezsrčni sovražnik jih bo teptal in zaničeval.

Sedel je tistega dne Matevž na visoki skali in gledal v dolino. Oblačen je bil dan in megle so stale globoko ob gorah. Gledal je Matevž

tjadol, kjer se je vila bela cesta. In glej — takrat se mu je zazdelo, da je stopila tam iz gozda truma ljudi. Enakomerno se je pomikala po prašni cesti proti vasi. Za to trumo pa je stopila druga iz gozda in potem še tretja, četrta. Bila je cela vojska. Razločno je že Matevž spoznal visoke čake in svetle bajonete,

»To so Francozi!« je vzkliknil in skočil s skale. »Glej, prišli so, pa nas pobijejo. Živino pokoljejo in pokoljejo tudi našo Belko, za katero je ponujal kraljevič iz devete dežele tisoč cesarskih dvajsetic. Na ražnu jo morebiti spečejo in se hočejo mastiti z njo.«

Ustrašil se je Matevž te misli, da ga je oblil kar mrzel pôt. Obupno je pogledal dol na Francoze, ki so se že bližali vasi. Toda naenkrat se je zasmel na glas in skrbipolni obraz se mu je razjasnil.

»Ne bodete se mastili z našo Belko, ne,« je govoril in zažugal s pestjo Francozom. »Nisem je dal kraljeviču iz devete dežele in tudi vam je ne dam.«

Pa še enkrat je zažugal s pestjo Francozom, potem je jel pa plezati kvišku. Do ovna-vodnika je stopil in mu snel zvonec z vrata. Zgнал je čredo skupaj in jo podil kvišku po strmi rebri. S skale na skalo je šlo, iz majhnega gozdčiča na prosto in zopet s skale na skalo. Prignal je Matevž že visoko svojo čredo in stopil je že v gosto meglo, ki se je širila okrog njega. Prišel je na dolgo in široko planoto, ki je bila polna visoke trave. Videlo se ni nikamor — komaj pet korakov predse. A Matevž se niti tu ni ustavil. Vedno dalje je podil svojo čredo. Prišli so v smrekov gozd, in potem se je razgrnila pred njimi skrita senožet, ki bi je gotovo nihče ne našel, ako bi ne prišel slučajno do nje. Bohotna trava je rastle tam in trije prostorni hlevi so stali tam na sredini. Pravili so, da so nekoč priganjali sem živino, ko so v davnih časih vzplapolali na gorah kresovi in so naznanjali, da prihajajo Turki.

Teга kraja se je domislil Matevž, ko je zagledal Francoze. Varna bo živina tu in nikoli je ne najde sovražnik. Odprl je vrata prostornega hleva in nagnal živino noter. Dobro in skrbno ga je zaprl, potem se pa napolnil preko senožeti v gozd. Dolgo je še hodil, preden je dospel do odprte, velike planine, kjer se je pasla čez leto tretjina vaške živine. Matevž je položil roke k ustom in zavpil v meglo:

»Hoja — hój!«

Sredi megle se mu je odzval debel glas. Črez nekaj minut se je prikazal pastir srednjih let in stopil pred Matevža.

»Kaj pa je tebe prignalo na planino?« je vprašal pastir. »Ali je kdo umrl pri nas?«

»Nihče ni umrl,« je odgovoril Matevž. »Toda zgodilo se je nekaj hudega. Francozi so prišli k nam, Francozi...«

Začudil se je pastir in se prestrašil. »Kaj, Francozi?« je dejal zategnjeno. »Ali govoriš resnico, Matevž? Ali govoriš resnico?«

»Oj, da, stric Seljanov,« je trdil deček. »Videl sem jih, ko so stopili iz gozda. Cela vojska jih je bila. Pa sem mislil, da pokoljejo našo živino,

pa sem jo zagnal na senožet, veste, tja pod Baščico. V hlev sem jo zaprl — pa zdaj naj jo le iščejo Francozi, če hočejo. Hihihí...»

Posmehal se je Matevž, ker se mu je zdelo dobro, da je ukanil Francoze. Potem je pa nadaljeval:

»Oj, stric Seljanov, dajte tudi vi pognati živino na senožet. Boste videli — Francozi pridejo tudi gor in pokoljejo vso živino. Dajte jo no pognati na senožet, stric Seljanov!«

»Hm,« se je zamislil pastir in gledal nekaj časa v tla. Potem je pa dvignil glavo in pogledal strmeč Matevža.

»Brihten si, Matevž,« je rekel potem. »Ni čuda, da si se postavil risu po robu. Brihten si pa, Matevž, in po tvojem nasvetu bom napravil. Še nocoj poženem živino na senožet pod Baščico.«

Pastir je nastavljal rog k ustom in zatrobil, da je odmevalo daleč naokrog. Iz vseh strani so se oglašali glasovi. Pastir se je pa obrnil k Matevžu in mu je naročil:

»Pojdi zdaj domov, Matevžek. Pa povej na vasi, kako smo ukrenili. Kadar bo pa kaj novega, pa nam pridi povedat. Zdaj pa le pojdi, ker kmalu bo noč, Matevžek.«

Pastir je pohitel preko planine, Matevž se je pa napotil navzdol. Hitro je stopal, kajti bal se je, da ga ujame noč na skalah. Kmalu je prišel iz megle in se je oddahnil. Pred sabo je videl vas in videl je tudi tuje vojake tamdoli na vasi. Pred vsako hišo jih je videl, in iz dimnikov se je dvigal gost in črn dim.

S pestjo jim je zažugal Matevž in je izpregovoril: »Ne boste dobili moje Belke in tudi z drugo živino se ne boste mastili. Božja kazen naj pride nad vas, ker ste pobili našega cesarja!...»

Tako je izpregovoril Matevž. Potem se je pa napotil proti jarku, v čigar globokem, nevidnem dnu se je penil gorski potok. To je bil takozvani Klošter, grozno brezno, kjer je našel že marsikateri neprevidnež nenadno smrt. Ostre skale štrle tam in čuje se enakomerni šum gorskega potoka, ki hrumi spodaj čez skale. Le ozka, šibka brv je peljala čez brezno v tistih časih. Stopil je Matevž nanjo in pohitel brezskrbnih korakov preko nje. Potem se je pa spustil po bregu navzdol, in ko se je zmračilo nad gorami, je prišel domov.

Polna hiša je bila doma tujih vojakov. Sedeli so kar na tleh in se mastili z oprazenimi kokošmi. Polovili so jih okrog hiše in jim tebenič menič vili vratove. Govorili so glasno in so se smejali ti tujci krohotoma. Obrazi so jim bili porastli z razmršenimi bradami in bili so divji, da se jih je Matevž kar prestrašil. Hitro je stopil iz hiše in se napotil v kuhinjo. Kraj ognjišča je sedela mamica. S predpasnikom je zakrivala obraz in se jokala bridko.

Zabolelo je Matevža v srcu. Oči so se mu porosile in stopil je k mamici. Roko ji je položil okrog vrata in jo vprašal jokavo:

»Zakaj jočete, mamica? O, mamica, zakaj jočete?«

Odkrila je mamica objokani obraz. »Oj, kako bi ne jokala, ko mi je pa tako hudo! Šiba božja je prišla na nas in hudo nam še bo, hudo... Ti še ne razumeš tega, Matevžek, ker si še premlad in premajhen... Usmili se nas, o Bog, in ne tepi nas, ker ne bomo več grešili.«

In zopet je zaihtela mati. Matevžu se je srce kar trgalo bolesti. Skrčil je pesti in veliko ni manjkalo, da ni skočil v izbo in s palico-štrekljarico pobil nesramne tujce. Toda čutil je, da je premajhen in pre-slaboten, in zato ga je bolelo še bolj. Splazil se je iz kuhinje in stopil je v hlev. Tam je pokladal oče kravicama, in njegov obraz je bil nabran v skrbipolne gube.

»Kje imaš živino?« je vprašal mož začudeno.

Položil je Matevž prst na usta. Kroginkrog se je ozrl, potem je pa odvrnil potihoma: »Tiho, oče, da naju ne slišijo! Veste, na senožet pod Baščico sem zagnal vso čredo. Mislil sem, da bo bolj varna pred roparji. Pastirji s planine so tudi poskrili tam vso živino.«

Strmeč ga je poslušal oče. Radost ga je obšla, da ima tako brihtnega sina. Kdo bi se bil domislil tega? Mali Matevž je pa storil tako, kakor bi ne bil storil najmodrejši v vasi. Rešil je vsaj tretjino živine, in lakote se ni bati. Mine čas — in Francozi jo spet odkurijo, od koder so prišli. Vaščanji pa gredo po svojo živino, in takrat se jim bodo pričeli spet stari, dobri časi, in gladu ne bo k njim, kakor stiska ljudi in žival po drugih krajih. In kdo je povzročil to? Ta brihtni Matevž!

Vesel je bil oče, in prvič v življenju je začutil Matevž božajočo očetovo roko na svojih licih.

Tisti večer so spali vsi na svislih, ker so jih pregnali Francozi iz hiše. Oče in mati sta sedela še dolgo v noč na senu in sta se pogovarjala šepetaje. Pravil je oče o modrem Matevževem postopanju in oba sta se čudila njegovi previdnosti. Srečna je bila mati in šepetala je venomer:

»Saj pravim — naš Matevž! Bog vé, kaj bo še iz njega?«

Matevž se je bil pa že davno zaril v seno. Nekaj časa je premišljeval, potem je padel v spanec...

(Konec prihodnjic.)

Tja k zvezdnim milijonom...

Tja na nebo, tja k zvezdnim
milijonom,
upira se mi na večer okó...
Srcé mi hoče k zvezdnim
milijonom,
a zvezde daleč svojo pot gredó...

In vse življenje k zvezdnim
milijonom
upira se popotnikom pogléd...
Najbližja pot je k zvezdnim
milijonom,
ko daleč srcu našemu je svet...

M. P.

Pokorščina.

Tri slike. — Spisal Pavel Perko.

I.

Lojzika piše Anici.

Ljuba Anica! Oj, kako je vendar dolgčas, odkar Te ni! Jaz sem sedaj v III. razredu in sedim v zadnji klopi. In Klemenčeva Jozefa in Budnova Ivana in Ložarjeva Cila sedimo v zadnji klopi, ker smo največje — in že drugo leto. Spredaj pa sedijo novinke, ki so prvo leto. Ko so vprašane, se boje in silno nerodno odgovarjajo.

Anica, zadnjič je bilo smešno! Koderna Julia (Kodra Julijana) je bila zatožena, da je pila vino. Na svatbi je bila, na prežalici. Ker je bila njena mati na svatbi, pa je prišla Julia na prežalico. Gospod učitelj in gospod katehet pa strogo prepovedujeta, da ne sme nihče na prežalico. Svatba je za velike ljudi; za otroke je potica in kolač, ki ga prineseta oče in mati s svatbe. Ali ni res tako? — Anica, kdaj sva midve hodili po svatbah? Nikoli! Julia je pa šla in je stala za durmi ob peči in prst je držala v ustih, in gledala je na mizo, kjer je stalo vino. In potem so ji začele kapati solze po licu in obraz se ji je skremžil. Toliko, da ni naglas zajokala. — Vse vem, ker mi je Trohov Tone (Bajec Anton) povedal. — In da bi ne zajokala, jo je poklicala mati: »Julia, pojdi pit!« Julia je pa šla. Pa z obema rokama je prijela kozarec in ga je nesla k ustom. Ravnotakrat je pa zavpil Bajec Anton, ki je tudi ostal za vrati in prežal: »Čakaj, ko piješ! Jaz te zatožim!« In teža se je Julia prestrašila, in kozarec ji je padel na tla in se je razbil. Julia pa le ni pila vina, ker se je kozarec razbil. Anica, ali ni to smešno?

Bajec Anton je pa vseeno zatožil Julio in se je zlagal, da je pila vino. Pa ga ni pila. Samo mislila ga je piti. Gospod učitelj pa so vprašali: »Ali si ga res pila?« Julia je rekla: »Nisem ga.« Bajec Anton pa: »Si ga! Si!« — »Nisem ga ne, ker se je kozarec razbil!« — »Saj si ga že poprej malo pokusila!« — Gospod učitelj pa vprašajo Toneta: »Bajec, kako pa, da ti vse to tako natanko veš?« Takrat je pa Trohov Tone videl, da se je sam izdal, in je povесil glavo. — »Ali si bil morda tudi sam zraven?« In Tone je povесil glavo še bolj. In potem sta morala stati oba. Julia zato, ker je bila na prežalici, Bajec Anton pa zato, ker je bil na prežalici in ker se je zlagal.

Vidiš Anica, kako je včasih smešno v šoli. Pa to je samo včasih. Pravzaprav je pa dolgčas, odkar si Ti odšla v mesto.

Toda jaz sem bila le vesela, da mene ni doletela kazen, ker bi se bila kmalu tudi izdala. Veš, mati so me bili takrat poslali v prodajalno in so mi strogo prepovedali, da ne smem v bližino, kjer je svatba. Jaz sem pa vseeno prišla čisto blizu. Veš, hotela sem videti, če bo Julia res zraven, ker se je poprej hvalila, da pride z materjo. To je pa mene jezilo, ker je bil naš stric Martin tudi na svatbi; pa bi Julia smela biti, jaz pa ne. In sem šla in sem bila že čisto blizu hiše — pa pride stric Martin

iz hiše in me zagleda in me spodi domov. Uh, kako me je jezilo! Doma pa so me mati vprašali: »Ali si bila morda na prežalici?« — »Ne,« sem rekla, ker res nisem bila. Potem so me pa pohvalili, in dobro se mi je zdelo. Da bi le stric Martin molčal. Ampak Julo zatožim — sem rekla — in Trohovega tudi, zakaj hodita po svatbah. Pa se je Trohov sam izdal in meni ni bilo treba.

Veš, Anica, včasih je prijetno, a malokrat!

Tisto uro, ko sta Jula in Tone stala, so gospod katehet razlagali o pokorščini. Vem, da nalašč, zavoljo Jule in Tonefa. »Pokorščina je včasih težka,« so rekli, »zato je pa tako lepa.« — Res, meni je bilo silno težko, ker sem morala domov. A zato sem bila tudi pohvaljena! — »Človeku si pokoren,« so rekli gospod, »pa si Bogu pokoren, ker starši in predstojniki so božji namestniki.« — Stric Martin je tudi predstojnik! No, vidiš Anica! Dobro je, da sem ubogala! — »V mladosti je nepokoren; ko je star, je pa uporen, in orožniki ga gonijo po ječah,« so rekli gospod katehet. — Tone je gledal v tla, Jula je pa jokala. Malo se mi je smilila. Pa naj malo poizkusi, kaj se pravi: hoditi na prežalico. — »V mladosti se dá še poboljšati, ker mlado drevesce se lahko nagne, kamor se hoče,« so rekli gospod. — Ej, jaz ne verjamem, da bi se Jula poboljšala. Kaj pa Ti praviš, Anica? — Potem so pa vprašali Julo: »Ali se boš poboljšala?« In je rekla: »Bom.« In potem so ji rekli v klop. Vidiš, to me je pa najbolj jezilo. Jula je bila na prežalici in je skoro vino pila, pa je stala samo četrť ure in nazadnje toliko, da ni bila pohvaljena. Jaz sem morala biti pa doma, čeprav je bil stric Martin na svatbi, pa so me samo mati nekoliko pohvalili, drug pa nihče.

Oh, Anica, kako bi jaz rada šla v mesto za Teboj! V mestu, to vem, je vse drugače. Tam mora tisti, ki je nepokoren, stati celo uro, jeli? Pridnim pa dele gospod katehet še vse lepše podobice kot pri nas — jeli? Anica, piši mi, kako je. Oh, da bi jaz mogla v mesto! Tvoja prijateljica Lojzika.

II.

Anica odgovori Lojziki.

Lojzika, nič ne maraj in ne misli, da je v mestu vse tako prijetno, kot se Tebi zdi. Tista »prežalica«, to ni nič! Tukaj so še vse drugačne neprijetnosti.

Zadnje nedeljo je bil god matere prednice. In napravile smo igro in veselico. Sestra Antonija je določila, katere bodo igrale. Že lani ob koncu leta je bila določila, zato da so se doma o počitnicah učile. Nežika Kocmur (ali ni čudno to ime: Kocmur?), ta je bila odbrana, da bo igrala učenko Ivano, in se je naučila o počitnicah Ivano. Tam sredi igre pa pride tako, da Ivana, svari svojo prijateljico Kristino in ji zapreti: »Ne bodi malopridna!« Po teh besedah pa mora stopiti na oder Kristinina teta, ki je stara in ki hodi ob palici. Po tistih besedah, ko pravi: »Ne bodi malopridna!« je v knjigi zapisano: Teta. Seveda, ker mora takrat t e t a priti in govoriti. Nežika Kocmur pa se je naučila tistih besed tako, da je nazad-

nje vselej izrekla tudi besedo »teta«. Vselej, ko je bila izkušnja, je izgovorila: »Ne bodi malopridna, teti!« Ali ni to smešno? Kot da je Kristina kakšna — teti! Vse smo se ji smejale, a nič ni pomagalo; Nežika Kocmur se tiste »tete« ni mogla odvaditi. Anke Podržaj, ki je imela igrati, se je že prijel priimek: Teti. Vse smo rekle, da bo Nežika Kocmur takrat, ko bo zares igrala, vse pokvarila. In pomisli, Lojzika: k igri pridejo vselej tudi gospod oče in gospod katehet in veliko drugih gospodov in gospe iz mesta! Pa bo Nežika Kocmur vsem skupaj napravila sramoto! Zato sem ji rekla, ko sva bili sami: »Nežika, pusti meni, da bom jaz igrala Ivano.« Sestra Antonija pa je rekla, da ne, ker je še štiri dni do igre in se bo Nežika še lahko naučila. Jaz sem pa bila nevoljna. In sem rekla: »Jaz sem doma igrala igre in so me gospod učitelj in gospod katehet vselej pohvalili.« Pa sestra Antonija me je pogledala tako čudno, kot da mi ne verjame. Potem je pa rekla, da moram biti pokorna. In potem sem šla in sem skoro ves dan jokala. Pa sem si mislila: »Bom pa pokorna! In pa počakala bom, da vidim, kako bo Kocmur vse zmedla in pokvarila!«

Poglej, Lojzika, in sem bila pokorna. Ti si bila tudi pokorna; pa Ti si ubogala, ker nisi šla na prežalico, ker prežalica ni za otroke. Jaz sem pa ubogala, da nisem prevzela igre, ki bi jo bila gotovo bolje igrala ko Nežika Kocmur.

Pa čakaj, da Ti povem, kako je bilo z igro. Prišli so gledat igro gospod katehet in veliko drugih gospodov in učenk in gospe iz mesta. Vse polno je bilo. In ko pridejo tiste besede — veš — o teti: tedaj je bilo pravtako, kot sem rekla, da bo. Nežika Kocmur je rekla: »Ne bodi malopridna, teti!« — in namesto da bi bila s prstom zapretila Kristini, je pa zapretila teti, ki je takrat prišla skozi vrata. Vse je bilo zmedeno. Nežika rdeča kot rak. Anka Podržaj, ki je bila teti, se je pa zmedla, da ni vedela nobene besede. Me smo se natihem smejale. Gospodom in gospe pa se je zdelo zelo sitno. K sreči je bilo to že proti koncu, ko potem pade zastor. In sestra Antonija, ki je imela spuščati začinjalo, je spustila začinjalo in jih je rešila vse skupaj.

Kaj praviš, Lojzika? Ali se ni prav zgodilo Nežiki? Zakaj pa ni mene poslušala?

Drugi dan sem srečala sestro Antonijo na hodniku, in je bila videti vsa žalostna. In sem rekla: »Sestra Antonija, zakaj niste pustili, da bi bila jaz igrala Ivano?« — »Ali bi bila ti bolje napravila?« je vprašala sestra Antonija. — »Bolje,« sem rekla. »Ko sem doma igrala »Samostansko lilijo«, se mi ni niti spotaknilo, in vsi so me pohvalili.« Sestra Antonija se je nasmehnila in je hotela nekaj reči. Pa je rajši molčala in je šla dalje. — Veš, Lojzika, sestra Antonija se meni smili. Nežika Kocmur se mi pa nič ne smili. Zakaj se pa sili, ko ni za to!

Tako vidiš, Lojzika, je v mestu včasih prijetno, včasih pa ni. Le doma ostani in ubogaj, kakor priporočajo gospod katehet. Tudi naš gospod katehet so danes govorili skoro le o pokorščini. Rekli so, da pokorščina nikdar ne pričakuje, da bi bila pohvaljena, ampak le, da se ukloni vselej

Predjužnik.

zavoljo Boga. To je že res. Toda, če potem še pohvalijo tistega, ki je bil pokoren, je pa še lepše, jeli? In Ti, Lojzika, si bila pohvaljena od matere, ker si ubogala; jaz pa od nikoogar. Sestra Antonija me gleda sedaj tako čudno, da ne vem, kaj hoče. Smehlja se mi, kadar se srečava, a ravnotako se mi zdi, kot bi mi nekaj očitala . . . Pa naj bo! Leto bo minilo, in o počitnicah bomo doma napravile igro, in obe bova igrali — pa bolje kot Kocmurjeva Nežika.

Nežika Kocmur sedaj samo joka. V sobi tiči in skoro nič ne gre v družino. Kadar pride na vrt, takrat pa samo v tla gleda. Malo se mi smili, veliko pa ne.

Lojzika, Ti mi pa kmalu piši, ali Te je stric Martin zatožil, ali ne. Pozdravljena! Tvoja prijateljica Anica.

(Konec prihodnjšč.)

Groga.

Slika iz vasi. Spisal B o j k o.

Groga je stal na mostu. Majhno premico je držal pri ojesu. Na nji so bile stare, že raztrupane neške. Le Grogovi skrbnosti so se imele zahvaliti, da niso že davno zgorele, ko je pozimi snežilo okrog voglov. Groga jih je dobro zvezal na krajih z žico, da so držale tudi kamenje, če bi ga bil naložil vanje. Ali teža Groga ni storil. Nalagal je pa v neške živinske odpadke. Po celo popoldne jih je pobiral po vasi. Ropotal je voziček in neške na njem. Groga je vozil počasi s sklonjenim hrbtom in upognjeno glavo. Železno lopato je vrgel čez ramo in počasi vlekel dalje.

Nabralo se je okoli njega otročadi, ki je vpila in se mu smejala na vse grlo. In pristopila je prav tik njega in mu zavpila na polgluha ušesa: »Groga, ali vas je kaj strah? Ali vas ne bo snedla lisica?«

Ta in oni ga je pocukal za suknjo, mu zavlekel premico na stran in mu zvrnil neške. Drugi so se smejali, da so matere zvedavo pogledavale izza voglov.

»Groga, ali vas ni sram? Doma vam v skrinji gnijó bankovci, vi pa pobirate živinske odpadke!«

Groga se je okrenil proti oni strani, odkoder je prihajal ta glas, postavil je lopato z železnim koncem navzdol, se krepko naslonil na toporišče, da se je otročad strahoma oddaljila, pa je začel odpirati usta naširoko:

»Pečena kavka, jaz delam, kar se mi poljubi. Svoje otroke uči, kako naj spoštujejo stare ljudi! Če imam kak vinar, sem si ga prislužil. — Fej te bodi, pečena kavka!«

»Še klobuka si niste samj kupili. Ukradli ste ga slamnatemu možu, ki straši v žitu. Seveda traka ni imel in luknjo je kazal na vrhu. Vi ste

ga obrobili, mu prišli trak in luknjo zadelali. In čevlje ste tudi pobrali. Berač jih je pustil, še njemu niso bili pogodu; vi ste jih pa pobrali in s starim suknom zakrpali, pa so bili dobri za pol leta. Ali vas ni sram, da ste tako lakomni, Groga?»

Jenjala je regljati in se globoko oddehnila. Groga je še parkrat zamigal s koščeno, dolgo brado, na kateri so rastle redke kocine, po tri in tri skupaj v velikih presledkih, udaril je z lopato po kamenju in zaklel nad otroki, ki so mu prevrgli neške. Pobral je svojo robo in vlekel dalje. Gledal je v tla, da mu ne uide kaj »dobrega« izpred oči. Zibala se je premica na kolovozu zdaj sem, zdaj tja. Zibal se je tudi Groga in se gugal počasi.

Ustavil se je sredi vasi pod orehom in je zopet pobiral po tleh. Strgal in nalagal je včasih s čevljem, včasih z roko. Preveč fin ni bil v tem oziru. Prijel ti je z roko tudi žabo, kačo, polže. Polže in žabe je odiral in cvrl.

»Da bi vi vedeli, kako je dobro! Kako to poživi človeka! Boljše je kot žganci, a ne stane nič,« je pripovedoval ljudem, ki so zijali vanj.

Kačjo mast je pa rabil za mazanje. Nože so ga večkrat bolele in to mu je neki koristilo.

Ljudje so se gá večinoma ogibali. Že radi žab in kač je bil na slabem glasu. Rekali so mu mazač, žabar, polžar, blatar in kaj vem še. Na njegovo preveliko skopost tudi niso mogli misliti z lepimi mislimi. Lakomnik je sploh med ljudstvom na najslabšem glasu; še bolj ga črtijo kot pijanca ali pretepača. Nekatero ženice so celo mislile, da ima Groga znanje s čarovnicami in samim peklenskim vragom. No, tega ni nihče verjel, ker so vedeli, kako se Groga boji vraga, čeravno včasih zakolne kot Čič — —

Kmet je prišel mimo Groge. Postrani se mu je smejal.

»Groga, kasno pridete domov! Ali se ne bojite lisice ali pa risa?«

Obstal je kmet, da čuje, kaj mu bo Groga odgovoril. Le-ta je prenehal z delom, vrgel še eno lopato v neške, uprl desno roko na toporišče, z levico pa privzdignil zmečkani klobuk z modrim trakom, pogledal svitlo izpod sivih, košatih obrvi in počasi, umerjeno govoril:

»E, nič se ne bojim. Kaj misliš, da sem tako neumen kot takrat, ko sem pasel krave? Takrat sem se bal lisice, ker sem menil, da je volk, tako živo me je gledala. Kar lasje so mi vstajali pokonci, popustil sem živino in zbežal naravnost k stari materi, ki so me tolažili: »Groga, nič se ne boj! Lisica je bila, le nazaj pojdi!« — No, nerad sem šel. — E, risa se pa danes nič več ne bojim. Zakaj bi se ga bal? Saj ga ni več. Takrat sem pa bil v stiski. Tam v gozdu sem bil s starim Kinsačem. Ravno večerjala sva, ko zaslišiva javskanje.

»Ris je,« pravi Kinsač. Jaz popustim žlico in skledo pa se skrijem v kot. No, res je res! Tudi jokal sem, to moram reči. Cel krvavi del rožnega venca sem zmolil. Tedaj se pa pošast bliža najini koči.

»Ne bodi babal!« zavpije Kinsač. »Pojdi s sekiro, da ga ubijeva.«

»Ne, ne grem, kri mi spije.«

»Naj ti jo, noter ga zapodim.« Ni ga k sreči noter zapodil. S sekiro se mu je postavil v bran in ga odgnal. — Javskal je še po dolini. Jaz sem pa zmolil ves veseli del rožnega venca, da sem bil rešen.

»Baba« mi je rekel Kinsač.

»Ti si pa zverina,« sem mu odvrnil. »In oba sva imela svoj prav.«

»Dobro ste naredili, Groga!«

Kmet se je smejal in odšel — —

Solnce se je nagibalo k zatonu. Drevje je metalo velike sence po rumeni pšenici, ki se je zibala v vetru.

Grogo je utrudila hoja celega dne. Sedel je na klop pod košati oreh, naslonil lopato poleg sebe in gledal po poti, ki se je strmo spenjala visoko proti njegovi koči.

Po vasi so se pridrevili trije paglavci. Med njimi je bil tudi Oblakov Tine, ki je posebno rad nagajal Grogi. Ko je ugledal njegove neške, ni pomišljal dolgo. Premico je izpodnesel v naglici, da se je prekucnila in zvrnila na neške, ki so bile v tem trenutku zlomljene. Tudi oje se je zlomilo. »Roba« je pa plavala po vodi, ki je stala v jarku.

Groga je jeze ozelenel, planil pokoncu in skočil med paglavce. Zamahnil je z lopato in udaril Tineta, da je padel v travo.

»Sram te bodi! Tako so te učili doma?«

Vpil je s hripavim glasom in z nogami je ceptal.

»Oh neške, neške so razbili!« je vzdihnil.

Oblakova je na Tinetovo in Grogovo vpitje prihitela iz hiše in videla fanta ležati v travi. Stopila je k njemu in ga stresla za ramo. Tine je samo stokal.

»Moj Bog!« je tarnala in vila roke.

Groga je prebledel in od strahu mu je padla lopata iz rok.

»Ti skopuh stari,« je vpila nad njim in jokala. »Ubil si mi ga, lej!«

Sosedinje so prihitele z vodo in močile Tinetu čelo in vrat. Kmalu se je zavedel. Spravili so ga v hišo. Rana na glavi je bila čisto majhna.

Groga je medtem izginil. Pobral je razbite neške, jih naložil na voz in ga vlekel po klancu, držeč za polomljeno oje. Navadno je krevsal pol ure po strmini, a danes je bil pol prej na vrhu.

* * *

Večeriti se je jelo in mrak je legel na gore in v doline. Mir vse-naokoli, niti najmanjše sapice ni bilo, da bi zavela čez žitno klasje in čez gozd in da bi mogočni hrasti zašumeli slovesno pesem o nočnem pokoju . . .

Groga je stal pri ognjišču. Razkopal je pepel, opral krompir in ga pristavil v majhnem piskru. Suhih smrekovih drv je naložil na žerjavico, da je kmalu prasketal ogenj in razsvetljeval majhen, začrnel prostor.

Pa si je skrbno omil roke in odšel v hlev. Vrgel je nekaj sena kravi, vzela golido, ki je bila shranjena v temnem kotu, in jel mlesti.

Nikoli ni bil tako neroden pri tem poslu kot danes. Vedno je bil bclj gibčen in čvrst. Roke so se mu tresle, v nogah je čutil utrujenost in v prsih mu je bilo težko.

Dvignil se je z nizkega stola in je postavil golido v kot. Ni se mu ljubilo precejati. Kašljal je ves čas in težko je sodel. Šel je na gnojšče, kjer je stal voziček z razbitimi neškami.

Zakrvavelo mu je srce ob tem pogledu. Kako je vedno pazil na te neške, zvezaval jih z žico, da se niso zrušile. A zdaj mu jih ti paglavci zlomijo... V duhu je trikrat preštel vse groše, ki jih bo moral dati za popravo. A je bilo treba tega? Pest je stisnil krčevito, ko je videl, da se ne dajo več popraviti.

»To bi jih!«... je sikal, stopal okoli vozička in tipal neške. »Vratove bi jim povil, tem nagajivcem, za samo škodo so!« — In sladka zavest ga je navdajala, da se je maščeval. Srce se mu je smejalo, češ, sedaj bom imel vsaj mir. A priplaval mu je pred oči Tinetov pogled. In Grogi je bilo težko. Pcvzdignjeno pest je povobil in se zamislil.

»Morda sem ga pa preveč. V travo se je zvalil, in nisem ga videl, da bi bil vstal.«

Zaskrbelo ga je in z desnico je potegnil po ostru bradi. Sedel je na klop pred hišo...

Doli v vasi je zazvonilo Zdravo Marijo. Tanki glasovi so brneli po večernem zraku nad dolino in odmevali od gorâ. Tako vabljeni in koprneči so bili ti glasovi kot pesem mlade, na smrt bolne deklice, ki se težko loči od sveta... Gozdna drevesa so šumljala večerno pesem. List se je dotaknil lista in ga poljubil. Vitke smreke so stale veličastno, sanjale večerni sên, in večernica je trepetala na obzorju.

Groga je poslušal te glasove. Bož vè, kolikokrat jih je že slišal, a ni mu bilo mar zanje. A danes jih je zvesto poslušal. Udarjali so mu na uho, in čutil je njih odmeve v srcu.

Tesno mu je postalo pri srcu. Ravnotako mučno in težko je klenkalo, ko so pokopavali njegovo ženo. Spomnil se je svoje dobre žene Neže, ki ga je imela rada, skrbela je za dom in delala za hišo z vsemi močmi. Ves dan se je trudila na polju kot živina. In ko je prišla zvečer domov, se je lakomni Groga jezil, klel in robantil, da je dobil tako zanikrno ženo k hiši. Neža je skrivaj pretakala solze in je mirno prenašala bol...

Nekoč pozimi je zmanjkalo drv. Groga jo je pognal v gozd: »Le ti jih prinesi, doma že mati opravi!«

Neža je šla in je jokala vso pot. Bleda se je vrnila s težko butaro na glavi... In odtedaj ni bila več zdrava. Sušica se je je prijela...

»Ali ne vidiš, da jo umoriš? Naj si odpočije, reva!« mu je svetovala mati.

»Delati mora človek, dokler giblje.«

»Če pa ne more,« je trdo odvrnila mati. »Glej, danes ali jutri ti utegne umreti.«

»Kaj bo umrla? Nič ne bo umrla. Lena je.«

Tisti dan pa je bil njen zadnji dan.

»Odpuščam ti, Groga! Slabo si ravnal z menoj« ...

Tako je rekla, preden je zaspala ...

In mislil je Groga na svojo ženo in poslušal je zvonjenje, poslušal ... Zdelo se mu je, da čuje v teh glasovih ranjko ženo vzdihovati in milo prositi. — Vzdihnil je tudi on in si zagrebel zgubani obraz v dlani. Poslušal je še vedno. Zvonovi niso hoteli utihniti, kot bi mu nalašč vzbujali vest. In zdelo se mu je, da čuje Tineta, kako stoka in se zvija v bolečinah in njega gleda s steklenimi očmi.

Skoči pokonci. Žalost v njegovem srcu ga je razburkala in se je brala na obrazu. Mišice na licih so se tresle in ustne so se stisnile ...

Mimo njegove kočje je peljala bližnica iz sosednjega trga, kjer je bil danes semenj. Po njej sta stopala dva možaka v živahnem razgovoru o poboju, ki se je izvršil na semnju.

»Dobro ga je stolkel,« je dejal eden izmed njiju.

Ubil ga je skoro. Žandarji so mu na sledu!

Zadnje besede je govoril Oblak, ki je bil tudi na semnju.

Groga je vlekel na gluha ušesa. Spoznal je Oblaka in njegove besede je napačno razumel.

»Ubil sem ga! Žandarji me iščejo?« se mu je izvilo iz prs. Zdrznil se je, noge so mu odpovedale in sesedel se je na klop.

»Ubil sem ga! Neka sila me je vlekla nazaj, ko sem zavihnel lopato. Bog mi je priča, da sem ga hotel samo malo!«

Pokril si je z rokama čelo in strmel v tla. Iz oči mu je pritekla solza in spolzela po razoranem licu. Bila je solza grenkega kesanja.

Oglasila se je sova na gabru, ki je razprostiral svoje veje na kočjo. Turobni so bili njeni glasovi in mrtvaški. Od ženine in materine smrti že ni pela. Groga je skočil s klopi, kot bi ga bilo nekaj pičilo.

»Kliče me, a umrl še ne bom!« Pobral je kamen in ga vrgel nad kočjo. Padel je med drevje. Sova je pa čez dve minuti zopet skovikala in vsak njen glas je rezal Grogu v srce ...

S težkim in trudnim korakom, oprt na palico, ki jo je pobral na gnojšču, je stopal Groga v hišo. Ogenj na ognjišču je ugasnil, lonček je stal ob kraju in krompir v njem. Vzel ga je od ognja, odcedil vodo in stresel v skledico. Naredil je velik križ in začel nositi v usta.

»Ne morem!« je zastokal. Uprl se mu je krompir, slabo mu je del kot še nikoli v življenju.

Ves zmučen in onemogel sede na stol, z desnico se pa nasloni na ognjišče. In zazdi se mu soba tako prazna, žalostna in mrtvaška. Ozre se skozi okno in lepo je bilo zunaj. Prvi lunini žarki so se svetlikali za hribom in se kot drobni demanti spuščali na vaško cerkev in na hiše.

»Morda je to zadnji večer!« —

Nehoté se mu vrini ta misel in vstraši se je. Na vse drugo skuša misliti, a ni se dalo.

»Umr! menda še ne bom!« si prigovarja. »Saj sem še trden. Sedemdeset let, kaj bo to?«

In zdrav se in veselo pogleda kot fant poskočnih let. Ta pogled! Ravno tako je gledal Tine, ko je pridiral po vasi proti njemu. In zopet se spomni Tineta. Glava se mu kloni in zleze na prsi. Prijel se je za prsi, nekaj ga duši, kot bi nesel veliko breme.

Pogleda lopato, ki je stala v kotu. Mirno je stala. A njemu se je zdelo, da je kri na njej, nedolžna Tinetova kri. Kolika sramota za njega, ko se jutri pokaže na vasi med ljudmi, ki so ga zasačili pri tepežu. S prstom bodo kazali za njim in se zgražali: »Glejte ga, starca; na stara leta je postal morilec.« — In tedaj je začutil poglede, ostre, bodeče, žareče in zaslišal besede trde in težke kot kamen... Tako bodo rekli ljudje in hiteli bodo po žandarje, ki ga uklenejo z mrzlimi verigami in morda ga obsodijo še na vislice... Že čuti mrzle verige in kri mu zastane po žilah...

Zunaj se začujejo koraki. Kmet iz vasi se je vračal iz trga. Voli je prodal. Veriga mu je visela čez ramo in veselo rožljala v tiho noč...

Grogi je stisnilo srce. Plane pokoncu.

»Žandarji gredó. Pomé gredó!« težko zahrope. Oči izbuli, obrvi se mu namrše, lasje se mu zježijo in mišice zatrepečejo na obrazu. Strese se po vsem životu kot vrba na vodi.

Skoči k postelji in krili z rokami. Zarije se v slamo, da ne bi kaj videl, ne čul in ne mislil. A njegova domišljija je bila preveč razburjena. Še vedno je čutil mrzle verige na rokah. In smrt je čutil poleg sebe, koščeno smrt s koso na rami. Stopila je k njemu in ga prijela z mrzlo roko, ki mu je napolnila vse žile z ledom. Na obrazu je čutil njen mrzli, smrtni dih.

Spel se je pokonci in divje gledal po sobi:

»Te pošasti se plazijo okoli mene kot ostudne gosonice!« Zastokal je in bled je bil v obraz. »In Tine je med njimi. Tine me vabi za seboj. In krvavo liso ima na čelu!«

Beseda mu je zastala v grlu. Omahnil je na posteljo.

Sova je zaskovikala na gabru, in glasi so odmevali v mirno noč...

* * *

Druge jutro so Grogo našli mrtvega. Na hrbtu je ležal na postelji in s steklenimi očmi je bulil v strop. Izraz na obrazu je bil bolesten in divji, okoli usten so se mu držale krvave pene. V rokah je pa tiščal zmečkane desetake. Kako žalostno, če nima človek ljube pameti!

Listje in cvetje.

Modrost v pregovorih domačih in tujih.

Denar.

Reki: Ima denarja kot peska (sena, smeti...).

Pri njem denar ne izplesni. — Denar se pri njem ne segreje. — Njegov denar vedno kliče: »Izpusti me!« (Tako se govori o zapravljevcu.)

Saj ne stresam denarja iz rokava. (Opravilca pri preobilnih ali nepotrebnih zahtevah.) Denar mu kar sam leti v žep.

To ni za denar naprodaj. — To se ne da z denarjem plačati.

Denar metati skoz okno. (Izdajati za nepotrebne reči.)

Za denar in dobro besedo.

Denar je njegov bog.

Svoj denar je pognal skoz grlo. (Zapil.)

Dež.

Po dežju solnce sije. (Po žalosti pride veselje.)

Za dežjem je solnce jasnejše. — Kdor ni poizkusil dežja, ta ne vé, kaj je vreden solnce. (Po prestanih bridkosti šele znamo prav čislati srečne dni.)

Po dežju pride blagoslov, po trpljenju veselje.

Dež osveži travo, človeka pa molitev.

Pada sneg ali dež prši, božja volja se zgodi. (Torej je nespametno in neuspešno pritoževati se radi slabega vremena.)

Droban dež kazi ceste. (Mali izdatki lahko uničijo imetje. Enako male napake polagoma izpridijo lep značaj.)

Droban dež dobro namaka. (Kdor je v malem natančen in zvest, dospje do višje popolnosti.)

Zlat dež prodere skoz deset streh. (S podkupovanjem se mnogo doseže.)

Dež se začne po kapljah. (Polagoma se naprej pride.)

Majhen dež ne premoči. (Premajhna podpora ne hasne veliko. Majhna nezgoda se lahko prenese; ne škodi veliko.)

Radi enega dežja se ne kupi dežnik. (Ni modro, odpravljati malo oškodovanje z velikimi stroški.)

Z dežja pod kap. (Kdor si ne zna prav pomagati, zabrede iz ene nadloge v drugo, morda še večjo.)

Bolje je stati v dežju nego pod kapom. Ne pride vselej dež, če se oblaki zbirajo.

(Vse preveč se bojimo nadlog, ki nam jih domišljija slika v prihodnosti.)

Dež ne pada tako teman, kot se vidi. (Od daleč se marsikaj vidi vse drugače, nego je res.)

Kdor pred dežjem beži, rad v mlaki obleži. (Kdor se hoče iznebiti ene sitnosti, si s tem nakoplje večkrat drugo še hujšo. Treba potrpeti, kar se ne da odstraniti.)

Dež in poset je všeč, če pride o pravem času.

Če zelo grmi, bo malo dežja. (Kdor preveč obeta ali preti, navadno malo izpolni.)

Kdor je ob dežju pod streho, ni pameten, če gre vun.

Kdor se boji dežja, naj ne hodi na cesto. Dež stori veliko dobrega, pa tudi mnogo hudega. (Vse je odvisno od okoliščin; vsaka reč ima dve strani.)

Reki: Dež loviti v rešetcu. (Opravljati prazno ali nemogoče delo.)

Govoriti o dežju in lepem vremenu. (Govoriti o vsakdanjih rečeh; zlasti zato, da se izogne nasprotnstvu.)

Je bil že pred dežjem pod streho. (Rešil se je o pravem času iz zadrege.)

Po dežju razpenjati dežnik. (O prepozni pomoči.)

V vodo beži pred dežjem. (Sili še v večjo zadrego.)

Dež brez vetra. (Če se zgodi kaj nepričakovanega.)

To je dež ob solučnem soju. (Če kdo joka od veselja.)

Tega ne more noben dež oprati. (Če se kaj ali kdo nikakor ne more opravičiti.)

S sosedovim dežjem hoče svoj vrt zalivati. (Na druge se zanašati.)

Šaljiva naloga.

(Priobčel »Internus«.)

Vzemi $\frac{1}{4}$ »graha«, $\frac{1}{3}$ »boba«, $\frac{1}{4}$ »repe«, $\frac{1}{6}$ »zelene« in $\frac{1}{4}$ »vode«, vse spretno zmešaj in postavi v pravo vrsto, pa dobiš skupino jako okusnih kroglic. Povej ime te slastne skupine.

Šaljivo vprašanje.

Kdaj se skoz okno denar vun meče?

(Rešitev in imena rešilcev priobčimo v prih. številki.)

„Vrtec“ izhaja 1. dne vsakega meseca in stane s prilogo vred za vse leto 5:20 K, za pol leta 2:60 K. — Uredništvo in upravnništvo Pred škofijo št. 6 v Ljubljani.